

Günümüzde Türk Halk Edebiyatı'nın Sorunları

(Bu mülakat *Dergâh* dergisinin 289. sayısında [Mart 2014, s. 12-17] yayımlanmıştır)

1. Öncelikle adlandırmada, tasnifte bir kargaşanın yaşandığını söyleyebiliriz. Bize göre anonim unsurlar (türküler, ninniler, atasözleri, bilmeceler, maniler vb.) Halk Edebiyatı; imzalı ürünler Âşık Edebiyatı adı altında verilmeli. Oysaki sınıfsal bir ayrımla bu edebiyat çoğu yerde hâlâ topluca “Halk Edebiyatı” adı altında anılıyor. Sizin bu konudaki yaklaşımınız nedir?

Sorunuzun ilk cümlesine önce “halk” teriminin anlamıyla başlayalım: Sosyolojik bir terim olan halk kelimesi, bir milletin aydın kesimi, devlet yöneticileri ve ordu mensupları dışında kalan büyük insan topluluğunu ifade eder. Ancak son yıllarda -sanıyorum biraz da şehirleşme ve buna bağlı olarak sanayileşme sonucu- “ortak bir kültür ögesini paylaşan insan topluluğu” şeklinde halk kelimesinin anlamı oldukça daraltılmıştır. Bu kısa açıklamadan sonra şimdi adlandırmaya geçebiliriz. Evet adlandırmada ve tasnifte bir kargaşanın olduğu kesin. Halk edebiyatı adlandırmasının ne zamandan beri kullanıldığı hususunda kesin bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber, Rıza Tevfik *Peyam* gazetesinin 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914) tarihli 20. sayısının “Edebî İlave” sinde yer alan “Folklor-Folklore” başlıklı makalesinde, folklor kelimesini daha sonra benimsenen ve günümüzde de bazı üniversiteler tarafından kullanılan “halkbilim”, doğru yazılışıyla “halk bilimi” karşılığı olarak kullanmış ve bu konuya dikkat çekmiştir. “Halk edebiyatı” terimine M. Fuat köprülü “Türk edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe” adlı makalesinde (*Millî Tettebbular Mecmuası*, c. I, nr. 1 [Nisan 1331-Mart 1915], s. 5-46) yer vererek, “Bizde halkiyyat denilen şube-i mârifetin saha-i şumulüne giren şifahi halk edebiyatı ile tarih-i edebiyatın başlıca mevzu-ı tedkikini teşkil eden klasik havas edebiyatı arasında üçüncü bir silsile-i mahsulata tesadüf ediyoruz ki âşık edebiyatı unvân-ı mânîdarı altında büyük bir kitle teşkil ediyor,” (*a.e.*, s. 5) demiştir. Bu ifadesiyle Köprülü iki hususu dile getirmeye çalışmıştır: Bunlardan ilki, sözlü halk edebiyatının “halkiyyat” içinde yer aldığını belirtmiş, ikincisi ise âşık edebiyatını halkiyata dahil etmemiştir. Günümüzde “halkiyat” ya da “halk bilimi”, terimleri “folklor” karşılığı olarak kullanıldığına göre, Köprülü'nün “halkiyyat” a daha geniş bir anlam yüklediği sanılmaktadır.

Fuat köprülü ilk baskısı 1926 yılında yapılan *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1981) adlı eserinde, “halk edebiyatı” terimini birkaç defa ve bir yerde de tırnak içinde kullanmış (s. 156); Türklerin İslamiyet’i kabul ettikten sonra dinî edebiyat yanında, halk edebiyatını da devam ettirdiklerini, canlı kalan halk edebiyatının Müslüman Türkler arasında da değerini koruduğunu söylemiştir. Gerek bu eserde gerek daha sonra yazdıklarında Köprülü “halk edebiyatı” terimini sık sık kullanmış; ancak bu terimin kapsamı hakkında herhangi bir şey söylememiştir.

Şimdi gelelim halk edebiyatı terimin kapsamına. Yıllardan beri liselerde okutulan edebiyat kitaplarında halk edebiyatı; anonim halk edebiyatı (folklor), âşık edebiyatı ve tekke edebiyatı (dinî-tasavvufî edebiyat, tasavvuf edebiyatı) olarak üç bölümde ele alınmıştır. Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* (İstanbul 1969) adlı eserinde Türk halk edebiyatının alt bölümleri arasında tekke edebiyatına yer vermemiş; kitapları yıllarca liselerde edebiyat ders kitabı olarak okutulan Nihat Sami Banarlı ise kendi kitaplarında yer alan tasnifi daha sonra yazdığı bir ansiklopedi maddesinde de aynen benimsemiştir (*Türk Ansiklopedisi*, c. XVIII, s. 393-402). Umay Günay, halk edebiyatını tanımlarken tekke edebiyatına da yer vermiş (*Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara 1986, s. 8); Ancak daha sonra *Büyük İslâm Tarihi* adlı eserde yer alan incelemesinde tekke edebiyatını yine halk edebiyatı içinde göstermekle beraber (c. XIV, s. 523-533), tekke edebiyatı ürünleri üzerinde durmamıştır. Öte yandan D. Mehmet Doğan, Dergâh Yayınları içinde yer alan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'ndeki "Halk Edebiyatı" maddesinde (c. IV, s. 55-56), edebiyatın aslında şahsi, halk edebiyatı olarak adlandırılan edebiyatın içinde yer alan folklorun mâşerî yani halkın ortak malı olduğunu; şahsi ürünler olan âşık edebiyatı ürünlerinin halk edebiyatından ayrı olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Dinî-tasavvufî edebiyattan ise hiç söz etmeyen D. Mehmet Doğan, Türk halk edebiyatı alanında ilk sayılabilecek derlemeleri yapan Ignacz Kunos'un 1925 yılında yayımladığı *Türk Halk Edebiyatı* adlı eserini tanık göstermiş, Kunos'un adı geçen eserde yalnız anonim Türk halk edebiyatı ürünlerine yer verdiğini belirterek ileri sürdüğü görüşlerini temellendirmeye çalışmıştır.

D. Mehmet Doğan, Türk halk edebiyatı ürünlerini tasnif ederken tür ve biçim ayrımı yapmadan "türler" adı altında şöyle sınıflandırmıştır: 1.Manzum türler, 2.Seyirlik oyunlar, 3.Halk hikâyeleri, 4.Masal ve efsaneler, 5.Atasözleri ve deyimler, 6.Bilmeceler ve fıkralar. Saim Sakaoğlu, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Halk Edebiyatı" maddesinde (c. XV, s. 345-350), teferruat sayılabilecek bazı hususlar dışında D. Mehmet Doğan'ın görüşlerine katıldığını; ancak halk edebiyatı alanında daha belirli bir çerçeve ortaya koyabilmek için D. Mehmet Doğan'ın türlerden hareketle yaptığı sınıflandırma yerine; anonim Türk halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve tekke edebiyatı dallarından hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sorunuzun diğer bölümlerine cevap olmak üzere bizim farklı eserlerimizde yer verdiğimiz, birden çok makalede yayımladığımız ve hâlen de görev yaptığımız üniversitede esas alıp anlattığımız Türk halk edebiyatı genel başlığı altındaki tasnif şöyledir:

I.Anonim halk edebiyatı (folklor): Sahibi belli olmayan, yani halkın ortak malı sayılan bütün nazım-nesir tür ve biçimler bu bölüm içinde yer alır. Bu bölümdeki ürünler şöyle sınıflandırılabilir:

A.Manzum olanlar:

a.Nazım biçimlerine göre: türkü, mâni.

b.Nazım türlerine göre: ninni, ağıt, güzelleme, koçaklama, taşlama.

B.Nazım-nesir karışık ya da yalnız nesir olanlar: tekerleme, bilmece, atasözü, deyim, alkış, dua, beddua.

C.Anlatıma dayananlar:

- 1.Masal, fikra, efsane.
- 2.Halk hikâyeleri.
- 3.Seyirlik oyunlar:
 - a.Şehir seyirlik oyunları: Karagöz, meddah, orta oyunu, kukla.
 - b.Köy seyirlik oyunları.

II.Âşık edebiyatı: Âşık edebiyatı ürünlerini de manzum ve mensur olarak ikiye ayırmak mümkündür.

A.Manzum olanlar:

a.Nazım biçimlerine göre: koşma, semai, varsağı, destan.

b.Nazım türlerine göre: Anonim halk edebiyatı ürünleri içinde yer alan ağıt, güzelleme, koçaklama, taşlama âşık edebiyatı içinde de aynen yer almakta; ancak bunlara ilave olarak muammadan da söz etmek gerekmektedir.

B.Mensur olanlar: Âşıkların tasnif ettiği halk hikâyeleri ki bunlarda genel olarak manzum bölümler de bulunmaktadır.

III.Dinî-tasavvufi halk (tekke) edebiyatı: Bazı araştırmacıların “tekke edebiyatı” olarak adlandırdıkları bu bölüme, tekke dışında gelişen ve dinî yönü ağır basan ürünlerin de dahil edilmesi gerektiğinden, “tekke edebiyatı”nın anlamını daha genişleterek “dinî-tasavvufi edebiyat” olarak adlandırmanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

A.Manzum olanlar: Bu bölümün iki önemli ürünü olan ilahi ve nefesin biçim özellikleri de belirgin olduğuna göre, kanaatimizce ilahi ve nefes hem bir nazım biçimini hem de bir nazım türünü ifade eder. Belki bu iki ürüne –az görülse de- tevhit, münacaat, naat, nasihatname, vücutname, mevlit gibi türler de ilave edilebilir.

B.Mensur olanlar: Dinî-tasavvufi edebiyat da anonim edebiyat ve âşık edebiyatı gibi sözlü olduğundan, mensur ürünler manzum ürünlere göre oldukça azdır. Bunlar içinde *Ahmediye*, *Muhammediye*, Hz. Ali Cenklere, menakıbnameler, kısas-ı enbiyalar, ve dinî-tasavvufi efsanelerden söz edilebilir.

Çeşitli vesilelerle dile getirdiğimiz bu tasnife zaman zaman katılmayanlar olmuş, özellikle dinî-tasavvufî edebiyatın halk edebiyatı içinde yer almaması gerektiği belirtilmiştir. Ancak yukarıdaki tasnifte yer alan ürünlerin tamamını ortaya koyanın da yaşatanın da halk olduğu göz önünde bulundurulursa, bu ürünlerin tamamı için “halk edebiyatı” genel adını kullanmanın yerinde bir adlandırma olduğu kanaatindeyiz. Özellikle son yıllarda, başta Ankara’dakiler olmak üzere- bazı üniversitelerde halk edebiyatı yerine, “halkbilim” ya da “halk bilimi” adı altında bir ders okutulduğunu; bu dersin içinde anonim Türk halk edebiyatı ve âşık edebiyatı yer aldığı hâlde, dinî-tasavvufî edebiyatın yer almadığını da belirtelim.

2. Gerek Âşık Edebiyatı, gerekse Halk Edebiyatı sahasında çok eser verdiniz. Türkiye Türkçesi’nin en büyük atasözleri sözlüğü (1140 sf. 2009)’nü, ayrıca *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (2004)’nü ve âşık edebiyatı içinde yer alan on önemli saz şairinin biyografisini ve şiirlerinden seçmeler yayımladınız. Bunca yıldır çeşitli okullarda bu dersi okutuyorsunuz. Yeni nesillerin derse olan ilgisi nasıl?

Ben daha önce İstanbul Kültür Üniversitesi’nde Anonim Türk Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı dersleri okuttum. Sekiz dönemdir yani dört yıldır da İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi’nde Türk Halk Edebiyatı I, Türk Halk Edebiyatı II, Deyim ve Atasözü Bilgisi, Anonim Türk Halk Şiirinde Biçim ve Tür, Âşık Edebiyatı ve Tasavvuf Edebiyatı dersleri okutuyorum. Bunlardan Anonim Türk Halk edebiyatı I ve II, Âşık Edebiyatı ve Tasavvuf Edebiyatı dersleri programda zorunlu ders olarak yer aldığı hâlde, geri kalan dersler seçmeli. Öğrenciler bu seçmeli dersler yerine başka dersleri seçebilme imkânına sahip oldukları hâlde, bu derslere ilgileri diğer seçmeli derslere göre hiç de az değil. Öğrenci eğer halk edebiyatı derslerinin güzelliğini keşfeder, bu derslerin muhtevası kaynaklarıyla beraber kendisine sunulur ve bu alanlarda daha birçok çalışma yapılabileceği hususunda ikna edilirse derse ilgileri beklenenin de üzerinde olmaktadır.

Burada şu hususu da dile getirmekte fayda var: Halk edebiyatı adı altında yer alan ürünler oldukça çok, çeşitli ve farklı özellikler taşımaktadır. Bizim yukarıda adını saydığımız dersler dışında, henüz okutulmamakla beraber, Türkü Bilgisi ve Geleneksel Türk Tiyatrosu adı altında seçmeli olarak okutulacak iki dersimiz daha var. Bunlara cönk çalışmaları, Türk / Anadolu halk inançları gibi dersler de ilave edilebilir. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi’nde İki dönemdir yüksek lisans eğitimi de verilmektedir. Yüksek lisans öğrencilerine ise seçmeli ders olarak Türk Halk Edebiyatı Araştırmaları ve Anlatım Türleri I-II dersi okutulmaktadır. Bu derste de özellikle Türk halk edebiyatı alanında kayda değer bütün çalışmalar makale ve kitap ayrımı gözetilmeden tanıtılmakta; önemli bir kütüphaneyi bünyesinde bulunduran (İslam araştırmaları Merkezi Kütüphanesi) üniversitemizde öğrenciler bu kitapların birçoğunu, yüksek lisans ve doktora tezlerini bizzat görüp inceleme imkânı bulmaktadır.

3. Sanki artık yazıda ve konuşmada atasözü kullanan kalmadı. Ne dersiniz?

Uzun yıllardır atasözleri üzerinde çalışıyorum. Yukarıda söz konusu ettiğiniz atasözleri çalışmamızın tam adı *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*'dir (İstanbul 2009). Bu eserde anlamları da verilmiş 18.939 atasözü yer almaktadır. Ayrıca günümüzde kullanımı yaygın olmayan ve halk ağzında yer alan birçok kelime ile arkaik kelimeleri içeren bir "Sözlük", oldukça geniş bir "Bibliyografya" ve atasözlerinde yer alan bütün kelimelerin bugüne kadar yapılmamış 184 sayfalık "İndeks"i de bulunmaktadır. Eserin yayımlanmasından bugüne kadar kitabımızda bulunmayan yaklaşık 1.500 civarında yeni atasözü derledik. Bu atasözlerinin bir kısmı çeşitli kaynaklardan derlense bile, çoğu atasözü sözlü gelenek içinde derlendi. Bu derlemelerin kaynak kişileri de daha çok hanımlar. Yani hanımlar bilhassa çeşitli vesilelerle bir araya geldiklerinde, sohbet esnasında genellikle henüz yazıya geçmemiş çok sayıda atasözü kullanmaktadırlar. Atasözleri üzerinde çalıştığımızı bilen birçok hanım, eşim vasıtasıyla bu atasözlerinin bana ulaşmasını sağlamakta.

Yazıda ve konuşmada, özellikle belli bir seviyenin üstünde tahsil görmüş insanların atasözlerini kullanmadığı konusundaki kanaatinize katılmamak mümkün değil. Sizin de malumunuz olduğu üzere, Batılı bilmem hangi yazarın veya düşünürün söylediği bir söz çok fazla ilgi görür, evire çevire yazıda ve konuşmada kullanılır ve kültürlü olma ölçüsü kabul edilir de, o sözden çok daha güzel olan bize ait bir atasözünden ya haberimiz yoktur ya da o atasözünü kullanmak diğeri kadar benimsenip ilgi görmez.

3. Cumhuriyet ideolojisinin Ziya Gökalp'ten gelen bir "Halka Doğru" hareketi vardı. Bununla Halk kültürümüzü, Batı Kültürü ile harmanlayıp yeni bir kültür inşa edecek idik. Halkevleri, Türk Dil Kurumu bu yolda çok çalışma yaptı. Bilhassa TDK'nın *Tarama Sözlüğü*'nü zikretmeliyiz. Ama bir netice alınamadı. "Dil devrimi" bu açıdan dilimizi zayıflattı. Ama Halkevleri neşriyatı o yıllar için Anadolu'da ciddi bir hareket doğurmuştu. Bu da yarım kaldı. Acaba halk bu işe gönül verip katılmadı mı? Yoksa yazar ve sanatçılar halk kültürünü Batı'ya nazaran zayıf mı buldu? Çünkü hemen hepsi Batı'yı taklit etmiştir, hececiler bile.

Çok uzun olan bu sorunuza sırayla cevaplamaya çalışalım: Belki Ziya Gökalp'le beraber yukarıda da adını zikrettiğimiz Rıza Tevfik ve Fuat Köprülü'nün de gayretlerinden söz etmek gerekir. *Harabat* adlı çalışması dolayısıyla daha önce halk edebiyatı ile ilgili söylediği olumlu görüşlerinden vazgeçse bile, aydınlar arasında halk edebiyatına dikkat çeken ilk ismin "Şiir ve İnşa" makalesiyle Ziya Paşa olduğu söylenebilir. Buna bir katkı olarak Ignacz Kunos'un halk edebiyatı ile ilgili çalışmalarından ve Mehmet Emin Yurdakul'un hece ölçüsüyle yazdığı *Türkçe Şiirler*'inden de söz etmek gerekir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde edebiyat alanında başlatılan çok ve çeşitli çalışmalar arasında halk edebiyatı çalışmaları da önemli bir yer tutar. Halk edebiyatı alanında yapılan çalışmaların amaçlarından biri de –sizin de yukarıda dile getirdiğiniz gibi- Türk halk kültürünü Batı kültürüyle harmanlayıp yeni bir kültür inşa etmektir. Bu "mutlu sentezi" bir program dahilinde aydınlara sunan isimlerin başında da Ziya Gökalp yer almaktaydı. Onun "Türk

milletindenim, İslam ümmetindenim, Garp medeniyetindenim” anlayışının içinde Türk halk kültürünü Batı kültürüyle harmanlayıp mutlu bir sentez oluşturmak önemli bir yer tutmaktaydı. Gökalp’e göre kültürün kaynağı halkta olduğundan, seçkinler önce halka gitmeli ve halk kültürünü özümsemeliydiler. Halka giderek halk kültürünü özümseyen aydınlar bu arada halka medeniyet de götüreceklerdi. Ziya Gökalp’in bu düşünceleri *Halka Doğru* adlı bir derginin çıkışına zemin hazırlamış, ilk sayısı İstanbul’da 11 Nisan 1329 tarihinde çıkan bu dergi 52 sayı devam etmiştir. Cumhuriyet’ten sonra 19 Şubat 1932 tarihinde kurulan ve farklı adlar altında farklı yörelere ait 79 dergi çıkaran Halkevleri’nin kuruluşunda da Ziya Gökalp’in büyük etkisi olduğu söylenebilir. Ancak bunlara rağmen arzu edilen “mutlu sentez”i gerçekleştirmek mümkün olmadı. Bunu iki sebebe bağlamak mümkündür: Birincisi Ziya Gökalp’in ömrünün vefa etmemesi, Cumhuriyet’in hemen başında 25 Ekim 1924’te ölmesi; ikincisi ise Türk aydınlarının, enteresan örneklerinden birini Yakup Kadri’nin *Yaban* romanında gördüğümüz Ahmet Celal gibi halkı küçümseyip hiçbir zaman “samimi” bir şekilde halka gitmeyerek yönlerini hep Batı’dan yana döndürmeleri olmuştur.

Cumhuriyet döneminde Ziya Gökalp’in arzu ettiği “mutlu sentez” gerçekleştirilememekle beraber, Türk halk edebiyatı alanında, birçoğu amatör derleyiciler tarafından olmak üzere, önemli derleme çalışmaları yapılmış, bu derleme çalışmaları aşağı yukarı 1950’li yıllara kadar hızlı bir şekilde devam etmiştir.

12 Temmuz 1932’de Atatürk’ün direktifleriyle Türk Dili Tedkik Cemiyeti adıyla kurulan ve daha sonra Türk Dil Kurumu adını alan bu kurum, 11 cildi bulan *Derleme Sözlüğü* ve bölge ağızlarında -başta atasözü ve deyimler olmak üzere- yaptığı derlemelerle Türk halk edebiyatına çeşitli katkılarda bulunmuştur. Ancak Türk halk edebiyatının sahip olduğu zenginlikler göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmaların çok çok yetersiz olduğunu söylemek mübalağa olmaz. *Derleme Sözlüğü*’nde benim yetiştiğim yöreden sadece sekiz kelime derlenmiştir. Bizim 1983 yılında aynı yörede yaptığımız bir çalışmada tespit ettiğimiz mahalli kelimelerin sayısı 200 civarındadır ki bizden sonra bu sayıyı iki misline ulaştıran çalışmalar yapılmıştır. Bu durum *Derleme Sözlüğü*’nün ne kadar yetersiz olduğunu göstermektedir.

Türk Dil Kurumu’nun atasözleri ve deyimler üzerine yaptığı önemli çalışmalardan biri de birinci baskısı 1971 yılında, ikinci baskısı 1996 yılında, üçüncü baskısı ise 2004 yılında yapılan *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II* adını taşımaktadır. Biz atasözleri üzerindeki çalışmalarımızdan dolayı bu eserdeki atasözlerini birer birer gözden geçirdik. Eserin gözden ırak tutulmaması gereken önemli olumsuz yönlerinden biri, belki de en önemlisi çok sayıda atasözünün yanlış derlenmesi sonucu anlamsız hâle gelmesidir. “Hamamcının parası zibilde gerek” (s. 131), “Kardeşi kardeş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış” (s. 151), “Yiğiti olan anasının koynunu arar” (s. 207) bunlardan sadece üç örnektir (Atasözlerinin doğrusu: “Hamamcının parası zembilde gerek”, “Allah kardeşi kardeş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış”, “Yitiği olan, anasının koynunda arar” şeklindedir). Yeri gelmişken şunu da söylemeden geçemeyeceğim: Millî Kütüphane’nin *Türk Atasözleri ve Deyimleri I-II* adıyla yaptığı, önce “Bin Temel Eser” arasında 1971 yılında

yayımlanan ve daha sonra birçok baskısı yapılan eserde de aynı yanlış ve anlamsız atasözlerine fazlasıyla rastlamak mümkündür.

“Dil Devrimi”nin dilimizi zayıflattığını tartışmasız kabul etmek gerekir. Ben uzun bir süredir Yunus Emre üzerinde çalışıyorum. Çalışmamın ağırlığını Yunus’un kelime kelime kullandığı Türkçe oluşturuyor. Yunus neden günümüzde de bu kadar çok seviliyor, sorusuna verilecek ilk cevap, kullandığı Türkçedir. Bu Türkçenin özelliği nedir? Bu Türkçe bir İslam /Osmanlı medeniyetinin dilidir. Bu dilin içinde Arapça ve Farsça olup Müslümanlığı kabul etmekten dolayı aldığımız kelimelerin oranı Türkçe kelimelerden az değildir. Siz İslam’ı kabul ettiğinizden beri halk tarafından kullanılan bu kelimeleri âdeta zorla Türkçeden atarsanız tabii ki dil zayıflar.

Halkevleri neşriyatının, özellikle Halkevleri dergilerinin Türk halk edebiyatına derleme alanında önemli katkıları olmuştur. Bugün tam bir koleksiyonuna ulaşmanın çok zor olduğu bu dergiler, başlangıçta büyük bir gayretle ve belirlenen amaçlar doğrultusunda çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Söz konusu dergilere ek olarak 500’ü aşkın kitap ve risale de yayımlayan Halkevleri’nin bu yayınları üzerinde henüz ciddi sayılabilecek bir çalışma yapılmamıştır. Ancak 1940’lı yıllardan sonra, özellikle “Millî Şef” döneminde söz konusu yayınlarda daha çok siyasi içerikli yazılar yer almaya başlamış, bu durum Halkevleri yayınlarına olan ilgiyi giderek azaltmış ve bu çalışmaların yarım kalmasına sebep olmuştur.

Bu çalışmaların başarıya ulaşamamasında halkın ilgisizliğini sebep olarak göstermenin doğru olmadığı kanaatindeyim. Eğer aydınlar halka gidilmesi gereken şekilde gitselerdi, halk mutlaka kendilerine gösterilmesi gereken ilgiyi fazlasıyla gösterirdi. Yukarıdaki soruda sizin de değindiğiniz gibi yönü hep Batı’ya dönük olan Türk aydınları, Anadolu insanını hep küçümsemiş, hor ve hakir görmüş olmak sonucu âdeta bu insanları zorla kendisinden uzaklaştırmış; halktan elde edilmesi gereken şeyleri elde etmeye muvaffak olamamıştır.

4. Yukarıdaki soruya paralel olarak Cumhuriyet’ten önce başlayan “folklor araştırmaları”na da değinmek gerekir. Eskiden pek çok folklor dergisi çıkardı şimdi hiç yok. Folklor mu bitti, yoksa aydınlar folkloru küçümsüyor mu?

Cumhuriyet’ten önce başlayan folklor araştırmaları aşağı yukarı 1970’li yıllara kadar küçümsenemeyecek bir hızla devam etmiştir. Bu araştırmalar büyük ölçüde köy ve kasabalarda çalışan öğretmenler vasıtasıyla devam etmiştir. Söz konusu ettiğiniz folklor dergilerinin hemen hepsinde amatör bir ruhla çalışan öğretmenlerin emeği çok fazladır. İlk sayısı Ağustos 1949 tarihinde İhsan Hınçer tarafından çıkarılan ve Ocak 1980’e kadar 366 sayı devam eden *Türk Folklor Araştırmaları* dergisi bu konuda kayda değer örneklerden biridir. 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de üniversite sayısı giderek arttı. Bu artışa bağlı olarak “öğretmen folklorcu”ların yerini “akademisyen folklorcu”lar aldı. Akademisyen folklorcular giderek masa başında çalışmayı tercih

edince folklor dergileri çıkmaz oldu. Tabii bu arada köy ve köylü kavramının da hızla değiştiğini, köylerin giderek boşalmasının halk edebiyatını olumsuz yönden fazlasıyla etkilediğini, bitirmese bile bu edebiyatı çok dar alanlarda varlığını sürdürmek zorunda bıraktığını söylemek mümkündür.

Türkiye’de şu anda sayısı 200’e yaklaşan üniversitelerimizin büyük bir çoğunluğunda Türk dili ve edebiyatı bölümü, bu bölümlerde okutulan halk edebiyatı dersleri ve bu derslerin hocaları var. Sizin yukarıdaki “aydınlara” kelimenizden öncelikle bu akademisyenleri, daha sonra da edebiyat tahsili yapmış aydınlara anlamak gerekir. Bu akademisyenlerin kendi çalışma alanları olan folkloru, dolayısıyla halk edebiyatını küçümsediklerini söylemek mümkün değildir. Ancak bu kadar üniversitede genel anlamıyla doğru dürüst bir halk edebiyatı dergisi çıkarılamayışını nasıl izah etmek gerekir? İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi’ne gelen 783 dergi (sürelili yayın) içinde isminde “folklor” kelimesi yer alan sadece bir derginin bulunmasına, bunun dışında sadece iki derginin folklor ve halk kültürü içerikli olmasına ne demeli? Bu dergilerden biri M. Oğuz Öcal ve arkadaşları tarafından Ankara’da mevsimlik (üç ayda bir) çıkarılan ve Bahar 2012’de 93. sayıya ulaşan *Millî Folklor*, diğerleri ise benim de yönetim kurulunda bulunduğum ve bir iş adamı olan M. Zeki Baykal başkanlığındaki Motif Halk Kültürü Vakfı’nın her birini yılda iki sayı çıkardığı *Motif* (64. sayı, 2013/2) ve *Motif Akademi* (12. sayı 2013/2) dergileridir. Belki bunlara ilave olarak içinde halk edebiyatı ile ilgili yazıların da yer aldığı Konya’da Feyzi Halıcı’nın çıkardığı *Çağrı*, diğeri de Kayseri’de çıkan ve yine yer yer halk edebiyatı yazılarına da yer veren *Erciyes* dergisidir (432. Sayı Aralık 2013). Oysa daha önce yayımlanan çok önemli halk edebiyatı dergileri vardı: *Anadolu Folkloru*, *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, *Folklor*, *Folklor Postası*, *Folklor / Edebiyat*, *Folklorla Doğru*, *Halay*, *Halk Bilgisi Haberleri*, *Halk Bilgisi Mecmuası*, *Halk Kültürü*, *Halk Ozanlarının Sesi*, *Halkbilimi* (Orta Doğu Teknik Üniversitesi), *Halkbilimi* (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti), *Sivas Folkloru*, *Türk Etnografya Dergisi*, *Türk Folklor Araştırmaları* bunlardan sadece birkaçıdır. Bunların dışında hemen Türkiye’nin her yöresinde –düzenli olmasa da- çıkan ve zevkle okunan folklor dergileri vardı. Artık onlardan da eser kalmadı. Kültür Bakanlığı’nın çıkardığı *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, *Türk Folkloru araştırmaları Yıllığı*, *Türk Halkbilimi Araştırmaları Yıllığı*, *Türk Folkloru araştırmaları*, *Türk Folklorundan Derlemeler*, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler* gibi yılda bir sayı (*Türk Folkloru Araştırmaları* bazı yıllar iki sayı) olarak yayımlanan dergiler de artık çıkmıyor.

5. Âşık edebiyatı ve Halk edebiyatı ürünleri esas itibarı ile “tarım toplumu”nun mahsulüdür. Şimdilerde köylü nüfusumuz yüzde yirmi beşe düştü, köy-şehir ayrımı pek kalmadı. İletişim ve ulaşım kanalları geliştikçe köyler şehirleşti, şehirler köyleşti. Bu arada Âşıkları kaybettik. Halk hikâyesi anlatan kalmadı. Sosyal medya ve görsel medya karşısında bunların şansı yoktu zaten. Bütünü yok olmalarını neye bağlıyorsunuz. (İğdır, Kars ve Erzurum’da var biraz).

Sorunuzun ilk bölümünü Ali Kızıltuğ'un her dinleliğimde içimi acıtan bir türküsüyle cevaplamaya başlayayım:

Asri gurbet harap etmiş köyümü
Bülbül gitmiş baykuş konmuş gel hele
Ben ağayım ben paşayım diyenler
Kapıları kitlemişler gel hele

Bir ev burda bir ev karşıda kalmış
Hele sorun bizim komşular n'olmuş
Kırk senelik ağaç kurumuş kalmış
Bizim köye benzemiği gel hele

Birisine sordum bura neresi
Issız kalmış dertli çağlar deresi
Dedi kardaş işte Mursal burası
Koçyığıtlar küstü gitti gel hele

Gel çoban gel hele dertleşek bari
Dağlarda meleşen kuzular hani
Tanıdın mı beni Ali'yim Ali
Hangi Ali tanımıyım gel hele

Saz elimde şu elleri gezerdim
Dertli idim bazı destan yazardım
Sen Ali'ysen neden saçın ağarttın
Kızıltuğ'a benzemisin gel hele

Türk halk edebiyatı ürünlerinin tamamına yakını, sizin de yukarıda ifade ettiğiniz gibi, tarım / köy toplumuna aittir. Bu ürünler tarım toplumunun hayat tarzı ve anlayışı sonucu oluşmuştur. Tabiat, özellikle toprak ve toprağa bağlı bir hayatın içinde olgunlaşıp gelişen halk edebiyatı ürünleri, bu hayatı hemen her yönüyle ve belli bir zevk anlayışıyla yansıtmıştır.

Köyler boşaldı. Bu boşalma sonucu bir yaşama tarzı yok oldu. Köylünün emektarı olan öküz ve öküze bağlı olarak saban, pulluk, ekin, harman, harman yeri, döven, döven (gem) sürmek; tandır, ekmek pişirmek, kavurma yapmak, kışlık tereyağı toplayıp güzün eritmek artık yok. Ne bağ kaldı ne bağ bozumu, ne yayla kaldı ne de yayla türküleri... Bunlar yok olunca bunlara bağlı olarak varlığını sürdüren birçok halk edebiyatı ürünü de yok oldu. 350 civarında atasözüne konu

olan attan hiç söz edilmiyor. Çağlayan pınarlar, eli kınalı kızların/gelinlerin toplanma yeri olan çeşmeler, köy düğünleri, dinî bayramlardaki güzelim gelenekler artık yok.

Tabiat tahrip edildi. Bitki örtüsü yok oldu. Türk halk edebiyatı ürünlerinde geniş bir yer tutan iki kuştan biri olan Turnalar artık ülkemize gelmiyor. 2008 yılında Türkiye'ye –Muş Ovası'na- gelen turna sayısı sadece on bir. İkinci kuşumuz olan bülbül de turna gibi çekildi gitti. İnsanımız topraktan, dolayısıyla tabiattan kopunca, tabiata / toprağa bağlı hayat tarzı da, varlığı bunlara bağlı olan halk kültürü de giderek eski canlılığını yitirdi ve şimdilerde can çekiyor.

Televizyonun en ücra Anadolu köyüne kadar gitmesi, sözlü kültür geleneğini giderek ortadan kaldırdı. Varlığını büyük ölçüde sözlü geleneğe bağlı olarak sürdüren birçok halk edebiyatı ürünü -başta masallar, bilmeceler, halk hikâyeleri, atasözleri, ninniler, mâniler ve tekerlemeler olmak üzere- bu durum sonucu varlıklarını devam ettirmez oldu. Buraya kadar yok olmalarından yakındığımız şeylere bağlı olarak varlığını devam ettiren ve Anadolu'da köklü bir geleneğe sahip olan âşıklık ve âşıklığa bağlı hayat tarzı da ortadan kalktı ve doğal olarak âşıklar da varlıklarını devam ettiremediler. Iğdır, Kars, Erzurum ve Artvin yörelerinde ise eski geleneklerinden ve gücünden çok şey kaybeden âşıklık, ancak sembolik sayılabilecek bir şekilde varlığını devam ettirmektedir.

6. Bütün bu gelişmelere rağmen Neşet Ertaş ve Mahzuni Şerif kendilerini şehirli-köylü tüm insanlarımıza sevdirdi ve kabul ettirdi. Bunun sırrı nedir?

Bu iki isimden önce-onlara göre daha eski sayılsa da- belki Âşık Veysel'in adını da anmak gerekir. Gerek Neşet Ertaş gerekse bazı türkülerini dışta tutulursa Mahzuni Şerif, türkülerinde günlük hevesleri dile getirmediler. Türk halkının yüzyıllar boyunca oluşmuş bir ortak zevki var. Bu zevki oluşturan öğelerin başında aşk yer almaktadır. Buna bağlı olarak insan sevgisi, tabiat sevgisi; anne, baba, evlat, eş sevgisi; ayrılık, gurbet, manevi değerler, tabiat, hüznün, keder, ölüm... bu ortak zevki oluşturan diğer öğelerden birkaçıdır. Bu öğeler yüzyıllar öncesinde vardı, günümüzde de varlığını devam ettiriyor, gelecekte de devam ettirecektir. Yani insanda “gönül” var oldukça bu değerler de var olacaktır. İşte her iki isim de günlük hevesler peşinden koşmamış, Anadolu insanının zevk ve ruh dünyasını iyi okumuş, türkülerinde bunları etkili bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu durum kendilerine Anadolu insanının gönlünde geniş bir yer açmıştır. Bu isimler kadar meşhur olmasalar bile Muhlis Akarsu, Devran Baba, Kul Ahmet, Ali Kızıltuğ, Âşık Deryami Baba, Âşık Devran Baba, Sefil Selimî, Musa Eroğlu, İsmail Özden, İhsan Öztürk gibi isimler de türkülerinde Anadolu insanının mâşeri zevkini dile getirmeyi başarmış ve insanımız tarafından sevlmeyi hak etmişlerdir.

7. Artık “ağıt yakılmıyor”, “ninni söylenmiyor”, “türkü söylenmiyor”, “bilmeceler unutuldu”, “mani” ortadan kalktı. Tarım toplumundan kopan Türkiye'de Halk ve Âşık edebiyatı hayatiyetini tamamen

yitirdi mi? (Radyo ve televizyonlarda okunanlar hep eski türküler) Bundan böyle bu saha sadece araştırmacılara mı kaldı?

Artık ağıt yakılmayışı, insana gerekli değerin verilmeyişiyle yakından ilgilidir. Eskiden ölen ya da öldürülen tek bir insan için bile ağıtlar yakılıp destanlar söylendiğini benim yaşımda olan herkes bilir. Geçtiğimiz yıllarda büyük bir Kocaeli-Adapazarı-Düzce Depremi yaşadık; otuz yıldır devam eden bir terör olayı ve bu olayda akan gencecik insanların kanı var. Bu olaylarda yitirdiğimiz insanlarımız için dişe dokunur ne bir ağıt ne bir destan... hiçbir şey yok ortada. Ninni söylenmiyor, doğru. Herhâlde artık annelerin çocuklarına ninni söyleyecek vakitleri yok ya da bakıcı elinde büyüyen bir çocuk ninnilerden mahrum kalıyor.

Burada söz konusu edilen halk edebiyatı ürünleri içinde günümüzde, arzu edilen oranda olmasa da, yaşama şansı en yüksek olan türkülerdir. Bunda başta özel radyolar olmak üzere TRT'nin rolü büyük. Ancak burada şunu da belirteyim: TRT'nin "TRT Türkü" adında bir kanalı vardı. "FM 103.4"te çıkıyordu. Sanıyorum bu kanalı yüz binlerce insan dinliyordu. TRT hangi akla hizmet ettiyse bu radyoyu FM'den aldı, FM 103.4'ü de haber kanalı yaptı. Şimdi o türkü kanalını bulamıyoruz. Dostlarımin ve öğrencilerimin yakınması üzerine bir gün boyunca TRT'ye onlarca telefon açtım, tek bir TRT yetkilisinden doğru dürüst bilgi alamadım. Bu anlayıştaki yöneticiler olduğu sürece halk kültürünün yaşama şansı giderek azalacaktır.

Bilmecelerin unutulduğu doğru. Yukarıda da değindiğim gibi bilmece, masal, halk hikâyesi ve mâni gibi halk kültürü ürünlerinin yaşamasını sağlayan şey, sözlü kültür geleneğiydi. Bu gelenek ortadan kalkınca, bu ürünler de yaşama şansını yitirdiler.

Sorunuzun son bölümü için söylenecek şey ise, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı yaşama şansını tamamen yitirmediyse bile, giderek bu şansını yitirmektedir. Söz konusu sahalar tamamen araştırmacılara kaldı demek henüz erken. Çünkü biraz sonra değineceğim çok acil bir halk edebiyatı ürünlerini derleme problemiyle karşı karşıyayız.

8. Gelenekten yararlanma konusunda mesela Barış Manço bir çığır açmıştı. Bu tür çabaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gelenek, toplumun büyük kesimleri tarafından kabul görmüş yaşama biçimi, düşünce ve alışkanlıklar bütünüdür. Gelenek, toplum hayatıyla iç içe olduğu için varlığını yüzyıllarca devam ettirmiş, Türk halk edebiyatını oluşturan ve yaşatan öğeler arasında önemli bir yer tutmuştur. Gelenekten hareketle sanatını oluşturan bir sanatçı, daha işe başlarken toplumun büyük bir kesiminin desteğini almış demektir. Gerek Barış Manço gerekse, Manço kadar olmasa bile, Sezen Aksu gibi çok az sayıda sanatçı gelenekten yani Türk halk müziğinden yararlanarak sanatlarını oluşturduklarından, yıllardır insanımız tarafından büyük bir ilgi ile dinleniyorlar. Tabi bu ilgi iki taraflı bir fayda sağlamaktadır. Hem gelenekten yararlanan sanatçının toplum tarafından ilgi

görmesine hem de geleneğin oluşturduğu halk edebiyatı ürünlerinin tanınmasına büyük bir imkân sağlıyor.

Üniversite öğrenciliğimiz sırasında çeşitli vesilelerle söylediğimiz Âşık Daimi'nin “Ne ağlarsın benim zülfü siyahım” mısraıyla başlayan bir türküsü vardı. O türküyü benden Erzurum Radyosu sanatçılarından biri istemiş, ben de sözlerini yazıp kendisine vermiştim. Fakat türkü uzun yıllar doğru dürüst söylenmedi ya da ilgi görmedi. Benim öğrenciliğimden on beş yıl sonra Sezen Aksu “Işık Doğudan Yükselir” adıyla bir kaset yapmış ve bu kasette “Ne ağlarsın benim zülfü siyahım” türküsüne de yer vermişti. Kaset piyasaya çıktıktan hemen sonra “Ne ağlarsın benim zülfü siyahım” büyük bir ilgi görmüş ve Âşık Daimi'nin büyük toplum kesimleri tarafından tanınmasına vesile olmuştu.

Barış Manço'nun müzik yaptığı yıllarda aynı müziği yapan birçok sanatçı vardı. Bu isimlerin icra ettikleri parçalar içinde Barış Manço'nun gelenekten yararlanarak oluşturduğu “Dağlar Dağlar”, “Sarı Çizmeli Mehmet Ağa”, “Gül Pembe”, “İşte Hendek İşte Deve”, “Domates, Biber Patlıcan”, “Nane Limon Kabuğu”, “Estergon Kalesi”, “Süleyman”, “Kızılıklar Oldu mu?”, “Urfa'nın Etrafı Dumanlı Dağlar” gibi parçalar kadar kalıcı olan kaç sanatçı var? Cem Karaca'nın “Deniz Üstü Köpürür”, “Kalktı Göç Etti Avşar Elleri”, “Üryan Geldim” “Hudey Hudey”, “Dönen Dönsün Ben Dönmezem Yolumdan” ve Moğollar'ın icra ettiği bazı parçalar dışında hemen hepsi unutuldu gitti. Biz burada gelenekten yararlanma hususunda yalnız müzik üzerinde durduk. Diğer modern edebî türleri oluştururken de Türk halk edebiyatının yüzyıllar içinden süzölmüş gelmiş ürünlerinden gelenek adına faydalanmak, oluşturulacak eserleri kalıcı kılmaya büyük katkı sağlar.

9. Buraya kadar söyledikleriniz dışında Türk halk edebiyatı ile ilgili olarak başka neler söylemek istersiniz?

Söyleyeceklerimi önem sırasına göre sıralayacak olursam, ilk sırayı Türk halk edebiyatının derlenmeyi bekleyen ürünleri alır. Gerek Avrupa'da gerek Amerika'da derlenecek halk edebiyatı ürünü kalmadığından sahte folklor başvurularak, folklor ürünleri taklit edilerek sahteleri oluşturulmaktadır. Bu konuda Batı'da yayımlanmış çeşitli makalelerden oluşmuş bir eser Türkçeye de tercüme edilmiştir (*Folklorun Sahtesi: Fakelore* [yay.haz. Selcan Gürçayır], Ankara 2007). Bizde ise halen halk hafızasında olup derlenmeyi bekleyen anonim halk edebiyatı ürünlerinin büyük bir yekûn tutacağı kanaatindeyim. Bu işi her üniversite bulunduğu ilde rahatlıkla yapabilir. Bu ürünlerin daha çok yaşı ellinin üzerinde olan insanların hafızasında bulunduğu göz önüne alınırsa, bunları derlemek için fazla bir vaktimizin olmadığını da özellikle belirtmeliyim. Ancak Motif Halk Kültürü Vakfı vasıtasıyla her yıl yapılan uluslararası halk edebiyatı sempozyumlarında edindiğim intiba, üniversitelerde çalışan arkadaşların büyük ekseriyetinin böyle bir gayret içinde olmadığını, derlenmiş olan mevcut ürünlerle yetinmek gerektiği kanaatinde olduklarını gördüm.

Kendi alanında önemli bir yayın sayılan *Millî Folklor* dergisi bile son birkaç sayısı hariç, daha çok “kuram” ağırlıklı yayın yapmayı tercih etmektedir. Halk edebiyatı alanında önemli bir

geleneğe sahip olan Ankara'daki üniversitelerde çalışan akademisyenler bazı güzel çalışmalar ortaya koymakla beraber, bir "kuram" muhabbetidir tutturmuş gidiyorlar. Bu muhabbet sonucu çeşitli Batı dillerinden Türkçeye M. Öcal Oğuz ve arkadaşları tarafından yayına hazırlanan ve çeşitli üniversite mensupları tarafından tercüme edilen makalelerden oluşan *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (c. I, Ankara 2006, c. II, Ankara 2005 [II. bsk. Ankara 2010], c. III, Ankara 2009) adını taşıyan eser dilimize kazandırıldı. Bunun önemli bir kazanım olduğu muhakkaktır. Ancak bu tür çalışmalar yanında derleme çalışmalarına da ağırlık verilirse Türk halk edebiyatı alanında daha önemli kazanımlar sağlanmış olur.

Bu konuşmamızın son bölümünde biraz da genel anlamıyla Türk halk edebiyatı alanında yapılmış çalışmalar üzerinde durmak istiyorum. Önce Türk halk edebiyatı alanında yapılmış bilimsel çalışmaları, Türk edebiyatının diğer iki alanı olan klasik Türk edebiyatı ve yenileşme dönemi (yeni) Türk edebiyatı alanlarında yapılmış çalışmalarla karşılaştıralım: Üniversitelerimizde başlangıçtan 2005 yılına kadar klasik Türk edebiyatı alanında yapılan toplam yüksek lisans tezi sayısı 976, tamamlanmış doktora tezi sayısı 455'tir (Hatice Aynur, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları*, İstanbul 2005). 1942-2007 yılları arasında yeni Türk edebiyatı alanında yapılan yüksek lisans tezi sayısı 2100, doktora tezi sayısı 533 (Bahriye Çeri, *Yeni Türk Edebiyatı Alanında Yapılmış Tezler Bibliyografyası [1942-2007]*, İstanbul 2009). 2009 yılına kadar Türk halk edebiyatı alanında yapılan yüksek lisans tez sayısı 590, doktora tezi sayısı ise 120'dir (Nurettin Albayrak, *Halk Edebiyatı /Kapsamı-Biçim ve Tür Özellikleri-Literatürü*, İstanbul 2012). Yukarıdaki tez sayıları, Türk halk edebiyatı alanında yapılmış bilimsel çalışmaların diğer iki alana göre çok az ve dolayısıyla ne kadar yetersiz olduğunu göstermektedir.

Şimdi biraz da Türk halk edebiyatı içinde yer alan ürünler üzerinde yapılmış çalışmalara değinelim. Benim de yıllardır üzerinde çalıştığım atasözleri, Türk halk edebiyatının önemli alanlarından biridir. Henüz doktora konusu olmamış atasözleri ve deyimler üzerinde yapılmış çalışmaların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Batı ülkelerinde atasözleri üzerindeki çalışmalar "paromiyoloji" (atasözü bilimi) adı altında bir bilim dalı olarak kabul edilmiş, Türk halk kültürü kadar eski ve zengin olmayan birçok ülkenin atasözleri ciltleri bulan çalışmalara konu olmuştur.

Türk halk edebiyatı içinde çok önemli bir yeri olan türkülerimizin repertuarlardaki sayısının on bin civarında olduğu söylenmektedir. Türküler üzerinde yapılmış ve daha çok yörelere ait olan birçok yüksek lisans tezi var. Bilinen doktora tezi sayısı ise ikidir. Biri Mehmet Özbek'e ait olup alanında önemli sayılabilecek bir çalışmadır (*Türkülerin Dili*, İstanbul 2009). Diğeri ise Merdan Güven tarafından yapılmıştır. Bu doktora tezinde yüz türkü, hikâyeleri ve notaları yer almaktadır (*Türküler Dile Geldi*, İstanbul 2009). Daha önce daha kapsamlı benzeri birçok çalışma yapıldığı için Merdan Güven'in çalışması fazla bir önem taşımamaktadır. Burada hakkı teslim etmek adına bir hususu dile getirmemin insani bir borç olduğu kanaatindeyim: İl il Anadolu türkülerinin metinlerini notaya alarak yayımlayan ve elli cilde yaklaşan çalışmalarıyla Kültür Bakanlığı Türk

Halk Müziği Korosu Ses Sanatçısı Salih Turhan'a ve diğer bir isim olarak da türkülerimizi değişik adlar altında altı ciltte toplayan Bekir Karadeniz'e teşekkür etmek gerekir.

Türkülerin doğuşu, dili, anlam ve anlatım özellikleri, ezgileri, yapıları, toplum üzerindeki etkileri, tematik yapıları, sosyolojik ve psikolojik özellikleri gibi birçok yönden ele alınabilecek türküler, önemli bir çalışma alanı olarak ortada durmaktadır. Türkülerden söz açılmışken bir hususu da özellikle vurgulamak istiyorum: Gerek derlemeleriyle gerekse kaynak kişi olarak yıllardan beri milyonlarca Anadolu insanının gönlüne seslenen türkülerıyla bilinen mesela Zaralı Halil Söyler, Diyarbakırlı Celal Güzelses, Malatyalı Fahri Kayahan, Erzincanlı Hafız Şerif, Urfalı Mukim Tahir, Kırşehirli Muharrem Ertaş, Kayserili Hacı Taşan, Hisarlı Ahmet ve daha onlarca isme karşı vefa borcumuzu yerine getirmediğimizi belirtmeliyim. Bunlar üzerinde tek tek veya toplu çalışmalar yapılarak en azından merak edenler tarafından tanınmalarını sağlamanın bir insani görev olduğunu unutmamak gerekir.

Masal ve halk hikâyeleri üzerinde yapılmış bazı önemli çalışmalar bulunmakla beraber, bu çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Tekerleme, destan, efsane ve fıkra üzerinde yapılan çalışmalar çok yetersizdir. Bu yetersizlik hızla kaybolan bilmece, alkış, kargış, dua ve halk inançları için de geçerlidir.

Son olarak şunu da belirtmeliyim: Bilindiği gibi Türk halk edebiyatının ana kaynaklarından bir de cönklerdir. Henüz sayıları bile belirlenememiş olan; ancak bin civarında olduğu tahmin edilen cönkler, Türk halk kültürü alanında baha biçilemez hazineleridir. Birçoğu özel kitaplıklarda bulunan cönkler üzerinde de kayda değer çalışmalar maalesef yapılmamıştır.